

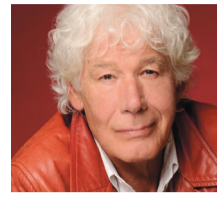
PAGINA 2

Lodewijk Asscher houdt King-lezing

PAGINA 4

Elize Rot: vrienden-groep is geen kerk

PAGINA 8

Paul van Vliet over oorlog en bevrijding

EN VERDER: Herinneringsroute Atlantikwall is open ■ Katholieken over heikele onderwerpen ■ Vredesoverleg Schilderswijk ■ Een weekendkerk?

Studenten Haagse kunstacademie

'We kennen geen waarden meer die het verdedigen waard zijn'

FOTO: ELZBIETA MARKUNAITI / EMARKUNAITI.WIX.COM/ELZBIETA

Vasiliki Giakoumi (links) en Mattia Papp.

INTERVIEW Zijn er studenten aan de Haagse kunstacademie die in hun werk iets met religie doen? Mattia wil voortborduren op de bewogenheid voor God, die spreekt uit de klassieke kunst. Vasiliki is juist blij dat hedendaagse kunstenaars buiten de lijntjes mogen treden.

RELIGIEUZE MEESTERWERKEN kom je vooral in musea tegen. Is voor 'religieuze' onderwerpen in kunst naast een roemrijk verleden ook nog een toekomst weggelegd? KDH gaat erover in gesprek met studenten van de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten (KABK). Grote populariteit kent het onderwerp 'religie' niet aan de Haagse academie. Het staat niet in het curriculum en slechts een handjevol studenten noemt zich religieus. Maar weinig studenten willen of kunnen erover

praten. Onze gesprekspartners komen van ver.

Florence en Athene

Mattia Papp (21) groeide op in Florence. Twee jaar geleden ruilde hij de bakermat van de Renaissance in voor de hofstad. 'Opgroeien in Florence was iets machtigs. De schoonheid die ik overal om me heen zag, vervulde mij met ontzag. Kunst werd gemaakt om God te verheerlijken. Ze heeft generaties opwaarts

Lees verder op pagina 2

Toneel: 'Paulus in het oog van de storm'

Hoe kon de apostel Paulus zich bekeren van gruwelijke moordenaar van christenen tot misschien wel de grootste wegbereider van het christendom? Op zoek naar een antwoord, kruipen de toneelspelers Kees Posthumus en Juul Beerda in de huid van de apostel en zijn tijdgenoten. Een meeslepende voorstelling met spel, zang, muziek en mooie decors.

DINSDAG 21 APRIL, 20 UUR. DOOPSGEZINDE KERK.

De Zinnen is opvolger van De Boskant

'Dit wordt het begin van iets moois'

INTERVIEW Een nieuw Haags katholiek netwerk met een protestantse kerk als thuisbasis. Theo Wierema, voormalig directeur van het gesloten r.-k. spiritueel centrum De Boskant, vertelt over De Zinnen.

met vele sympathisanten, timmert hij nu aan een 'open' katholiek netwerk: De Zinnen.

Waar staat De Zinnen voor? Wierema: 'Het woord verwijst naar onze zintuigen, het gevoel, ons verstand,

Affichebeeld van De Zinnen: goddelijke lippen die onze zinnen met liefde prikkelen.

naar onze lust; alles wat ons drijft. Het refereert aan zingeving, aan onze talige en lichamelijke manier van uitdrukken. Ons motto is: "De Zinnen kussen je wakker". God, onze bron, kust ons als het ware wakker. Hij mag onze zintuigen en rede prikkelen, waarmee we het wezenlijk waardevolle in ons leven proberen te ontdekken, goedheid en schoonheid willen ervaren, en ervaringen van pijn en verlies een plaats proberen te geven. Ons affichebeeld toont de kosmos, met lippen die de mensheid blijven wakker kussen. Het leven heeft je lief: dat is de essentie.'

Hoe wil De Zinnen als 'katholiek netwerk' ook twijfelaars, agnosten en atheïsten prikkelen?

'Christelijke denkers en doeners van alle tijden kunnen uiteenlopende mensen inspireren en op een frisse manier tegen geloofsopvattingen laten aankijken. Niemand bezit de waarheid dan God, geloven we. Wat geeft het leven

Lees verder op pagina 2

Theologie van de Apocalyps

Aan het bijbelboek Openbaring (de Apocalyps) zijn meerdere sensationele films en toneelstukken gewijd. Wat zou de schrijver, Johannes, zelf met de visioenen bedoeld kunnen hebben? Pater Gabriël (broeders van Sint Jan) wil met publiek door een theologische bril naar de mysteries van dit moeilijk toegankelijke boek kijken.

DINSDAG 14, 21, 28 APRIL, 19:30-21:30 UUR. OUDE MOLSTRAAT 77.

Regisseur Johan Doesburg brengt Genesis

Hoe principieel kun je zijn als je wilt overleven?

FOTO: MARTIJN BEEKMAN / MARTIJNBEEKMAN.NL

Johan Doesburg: 'Oude verhalen geven ons de kans te groeien.'

INTERVIEW Johan Doesburg, scheidend regisseur van het Nationale Toneel, zet het bijbelboek Genesis op de planken. Daarmee is een oude wens in vervulling gegaan. 'De karakters, de drama's en de absurditeiten zijn van alle tijden', stelt hij.

IN HET NIEUWE ZUIDERSTRAND-theater in Scheveningen klinken dit voorjaar bijbelse namen: Adam, Sara, Hagar, Noach, Jacob, Mozes. In een lang toneelstuk van viereenhalf uur, onderbroken door twee pauzes, trekken zo'n vijftig personages uit het bijbelboek Genesis voorbij.

Regisseur Johan Doesburg sluit er zijn loopbaan bij het Nationale Toneel mee af.

In de tuin van het Nationale Toneelgebouw vertelt hij: 'Jaren geleden dacht ik al: ik wil iets met de Bijbel doen, het boek der boeken. Ik heb veel romans voor toneel geregisseerd, en ook Griekse mythologieën, maar aan de Bijbel was ik nooit toegekomen. Maar al die oudtestamentische verhalen, dat zijn toch goddelijke, theatrale stukken. Ik schaam me ervoor dat ik ze niet eerder heb opgepakt.'

Twee thema's hebben tekstdrijfster Sophie Kassies, telg uit een joods-protestantse familie, en Doesburg, van

rooms-katholieken huize, uitgewerkt. Het eerste is 'reizen'. Doesburg: 'Alle bijbelse figuren gaan op reis, om allerlei redenen. Voor straf of om een betere toekomst te krijgen. Maar ze komen zelden op hun plaats van bestemming aan. Dat boeit me. We zijn tegenwoordig allemaal op reis, dwalend en do-

'Ik schaam me dat ik de Bijbel niet eerder heb opgepakt'

lend, maar bereiken nooit het beloofde land. Een reis is nooit lineair. We maken van alles mee en vaak worden we op onszelf teruggeworpen.'

Het tweede motief is dat van de identiteit. Doesburg: 'We kennen de bijbelse

Lees verder op pagina 2

De Zinnen

Vervolg van pagina 1

zin? Is Jezus' gebod om de naaste onvoorwaardelijk lief te hebben werkelijk de sleutel tot een zinvol leven? Hoe zou je dat kunnen vertalen naar eigentijdse houdingen, bijvoorbeeld ten opzichte van homo's of daklozen? Waarom verrichten we soms de gruwelijkste daden met de beste intenties, waar rooms-katholieken over kunnen meepraten? Mensen en maatschappijen hebben hun handen vol aan de zoektocht naar antwoorden. Als christenen fluiten wij ons deuntje mee. Het evangelie daagt uit, veront- rust of irriteert ons, met als doel onszelf te bevrijden uit haat, geweld en de dood.

Ik pleit ervoor dat we, geïnspireerd door de rijkdom van de evangeliën verhalen en van onze traditie, werk maken van ons geloven. We moeten daarnaast durven aanschoppen tegen de quasi heilige huisjes van onze

huidige (seculiere) cultuur. De Zinnen wil dat doen met lezingen, workshops, exposities en op andere manieren.'

Waarom heeft De Zinnen een protestantse kerk als thuisbasis?

'We willen een oecumenisch visitekaartje afgeven. De Zinnen zoekt de dialoog en staat open voor de manier waarop dat uitpakt. Daarom zijn we de Christus Triumfatorkerk dankbaar voor haar gastvrijheid. En daarom is David Renkema, protestant en directeur bij ontwikkelingsorganisatie Oikos, onze voorzitter. Onze rijke ver-

scheidenheid hoeven we niet te verloochenen. Wat mij betreft wordt dit het begin van iets moois.'

Waarom noemt De Zinnen zich een 'netwerk'?

'In essentie wordt met "netwerk" bedoeld, dat we mensen willen verbinden: met elkaar en met het verhaal van Jezus van Nazareth. Daarbij kunnen we aanhaken op activiteiten die ook elders in de stad en in het land plaatsvinden.

We hoeven niet als grote landelijke organisatie te opereren, maar willen een wendbare grassroots worden. Voor een lezing van bijvoorbeeld de bekende Engelse psychiater Theodore Dalrymple is in Utrecht misschien meer animo dan in Den Haag.

Laat De Zinnen maar uitwaaien, de rafelranden van de geseclariseerde samenleving opzoeken. Iedereen mag z'n zinnen laten strelen en af en toe laten prikkelen. We hebben er zin in.'

ROBERT REIJNS

Genesis

Vervolg van pagina 1

mannen en vrouwen dankzij de verhalen. Dat tekent het belang van verhalen vertellen, ook tegenwoordig. Ik ben, ook privé, dol op verhalen over mensen. Wij ontleen onze identiteit aan de verhalen die over ons verteld worden.'

Vreemde tochten

Niet minder dan vijftig personages die in Genesis allemaal aan bod komen, gespeeld door tien acteurs – lieve help, hoe blijf je als niet al te bijbelvaste kunstminnende Hagenaar tot de laatste minuut geboid? Voor Doesburg is dat geen vraag. Het stuk is gemakkelijk te volgen. 'Er is geen voorkennis nodig', zegt hij resoluut. De personages zijn mensen van vlees en bloed, met herkenbare karakters en onhebbelijkheden. De taal is helder, soms humoristisch, de drama's worden aansprekend verwoord. Ook de absurditeiten die Genesis tot een lezenswaardig boek maken, zijn volgens hem van alle tijden. 'Ik hoop dat de bezoekers zich herkennen in de dilemma's van de bijbelse mannen en vrouwen. Bijvoorbeeld: hoe principieel kun je zijn als je wilt overleven?' Dat het Nationale Toneel daarmee een gids voor het moderne leven wil aanbieden, is trouwens te veel gezegd.

'We schetsen de vreemde tochten die we maken. Wat ga je doen, waar ga je heen als je al een paar jaar zonder werk zit?' Ook de gecompliceerde familieverbanden uit Genesis zijn actueel, aldus de regisseur. 'Al die emoties in de verhoudingen tussen ouders en kinderen, die kom je nog iedere dag tegen. Besef wel, dacht ik toen ik aan het stuk begon, we kunnen ons nog zo individualistisch wanen, we maken wel deel uit van een familieverband. Eert uw vader en uw moeder, dat gebod kent iedereen. Maar hoe je dat? Oude verhalen geven ons soms de kans te groeien. Ze laten je de waarde van oerverbanden zien. Die kun je niet uitwissen.'

Grote twijfelhaar

De aartsvader Jakob is Doesburgs grote held. In de Bijbel en ook op het toneel. Het stuk is een raamver telling met Jakob in de hoofdrol. Hij vertelt het verhaal. 'Jakob is de grote twijfelhaar. Hij worstelt, ook letterlijk, met God. Die twijfel maakt hem menselijk en ook actueel. "Zonder mij was u er niet", laten we hem tegen God zeggen. Je merkt, met fundamentalisten heb ik niet veel op. Op allerlei gebied trouwens.'

Wil Doesburg met zijn toneelbewerking van Genesis ook het begrip tussen jodendom, christendom en islam

bevorderen, omdat alle drie godsdiensten de Abrahamverhalen kennen? Of, als hij gelooft in de kracht van de bijbelverhalen, de communicatie verbeteren tussen de Haagse zand- en veenbewoners, met hun uiteenlopende culturele en religieuze interesses? Nee, vindt Doesburg, zulke idealen gaan hem te ver. Met Adam en Eva op de planken trek je geen Schilderswijkers naar het theater. 'Educatieve doelstellingen zijn erg ingewikkeld te realiseren.'

Voor de scheidende regisseur is het voldoende om 'het culturele DNA van het Westen', zoals hij de bijbelverhalen noemt, op een toegankelijke manier te presenteren. Voor iedereen die er kennis van wil nemen, gelovig of ongelovig, rijk en arm. Noem Genesis wat hem betreft het proviand op de onzekere reis van het leven.

JAN GOOSSENSSEN

Korting

KDH-lezers krijgen korting op de try-outs van Genesis op 15, 16 en 17 april. Met de online-code KERK betaalt u geen € 52,50 maar € 47,50 (incl. maaltijd). Kaarten zijn online verkrijgbaar: nationaletoneel.nl/kerkinderdenhaag

Schilderij van Matia Papp.

ten. 'Meer ruimte heeft niets met vrijheid van doen. We leven in een tijdperk van verwarring. Het ontbreekt ons aan diepgewortelde overtuigingen en waarden; aan waardering voor de wortels van onze cultuur en de kracht om hiervoor op te

Academie

Vervolg van pagina 1

naar God gevoerd. Ik probeer, naar de voorbeelden van oude meesters, die bewegelijkheid in verbinding met de huidige tijd te brengen.'

Vasiliki Giakoumi (30) is half-Nederlands en half-Grieks. Twee jaar geleden verhuisde ze uit Athene naar Den Haag. 'Religie speelt in mijn werk geen specifieke rol. Voor mij is religie een persoonlijke kwestie, een smaak van spiritualiteit zo je wilt. We leven in een samenleving die het idee van één waarheid achter zich heeft gelaten. Dit heeft, ook in de kunst, openheid tot gevolg: het overdragen van waarden is ingewisseld voor een nieuwsgierigheid naar de ander. Die pluraliteit is belangrijk. Als je kijkt hoe het hier in het interbellum eraan toging, dan zie je dat er – letterlijk – alleen maar netjes binnen de lijntjes werd gekleurd. De academies leerden jongeren om zich naar heersende conventies te voegen. Alle "juiste" voorbeelden werden gevolgd, maar de kunst was eenzijdig.'

'De toenemende vrijheid op de kunstacademies is ten koste gegaan van het vakmanschap', brengt Mattia in. 'Hoe je degelijk moet tekenen of schilderen wordt niet meer onderwezen. Veel hedendaagse kunst is niets anders dan je reinste incompetentie die men als hoogdravende kunst probeert te verkopen.' Vasiliki wil dat nuanceren: 'Het loslaten van "correcte" technieken, is juist bedoeld om door te dringen tot diepere bronnen van het zelf. Door minder ideeën op te leggen krijgt de kunstenaar meer ruimte om zijn uniciteit tot uitdrukking te brengen. Het is onvermijdelijk dat klassieke thema's en voorstellingen naar de achtergrond verdwijnen.'

Daar valt volgens Mattia over te twis-

staan. Alles wordt op z'n beeloop gelaten. Niet omdat deze houding een waarde op zichzelf vertegenwoordigt. Het ontbreekt ons juist aan waarden die wij het verdedigen waard vinden. Hedendaagse kunst is een toeschouwer van de eigen ondergang geworden, terwijl het als wegwijzer zou moeten dienen.

De religieuze kunst heeft onze cultuur door vele turbulente eeuwen heen geleefd. Het is aan de toekomstige generatie kunstenaars om in hun voetsporen te treden.'

Vooruitgang in de kunst ligt volgens de studenten niet zozeer in een uitbreiding van het aantal thema's, maar in de mate waarin wij de mysteries rondom existentiële vraagstukken in kunst willen en kunnen doorgronden. Vooruitgang ligt in een voortzetten van wat de geschiedenis ons heeft aangereikt, in plaats van ermee te breken.

Mattia: 'De frescocyclus waartussen ik opgroeide getuigen met hun schoonheid van Gods grootsheid, terwijl hun boodschap de kern van het mens-zijn raakt. In mijn werk probeer ik terug te grijpen op klassieke thema's uit de christelijke kunst, zoals lijden, onrecht en liefde. Deze vertaal ik naar eigentijdse en herkenbare beelden als parallel voor de traditioneel christelijke iconografie.'

'Hedendaagse kunst lijkt inderdaad op een soort kunstcannibalisme', vindt Vasiliki. 'Deze wordt in toenemende mate enkel nog geconsumeerd door de kleine elite van de kunstwereld. De raakvlakken met de belevingswereld van het bredere publiek verdwijnen. Het publiek zoekt naar herkenning in voorstelling en thematiek, maar doet dit in hedendaagse kunst vaak tevergeefs'. Mattia verzucht: 'Kunst zonder ziel of diepere bedoeling.'

AAD HOOGDIJN

advertenties

Van Der Helm
uitvaartzorg

persoonlijke begeleiding bij uitvaarten... van mens tot mens...

070 - 335 03 97 - www.vdhuz.nl

Lodewijk Asscher houdt King-lezing

Lodewijk Asscher, vicepremier en minister van Sociale Zaken, houdt dit jaar de zevende Martin Luther King-lezing. Thema: de droom van Martin Luther King – een vrije, rechtvaardige, geweldloze samenleving. De organisatie is in handen van De Zinnen, voorheen De Boskant.

DONDERDAG 9 APRIL, 20 UUR, € 10.
FLUWELEN BURGVAL 45. AANMELDEN TOT 7 APRIL VIA DEZINNEN.NL.

advertenties

Reinoud Schoemaker,

LETSELSCHADE ADVOCaat

Uw letsel mijn zorg

070 - 40 43 34 6

ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

JOHAN WASSENAAR

VOETBEDDEN OP MAAT EN SCHIENEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

Korting: King's Consort in dr. Anton Philipszaal

Vierentwintig zangers en tweëndertig instrumentalisten van het King's Consort brengen Händels majestueuze 'Bekroning van koning George II' ten gehore. De luisteraar zal denken zich in de Westminster Abbey te bevinden. KDH en de Dr Anton Philipszaal geven lezers € 9 korting op een eersterangkaartje voor dit concert. Wie bij bestelling de kortingsspreuk 'KDH' doorgeeft, betaalt geen € 36 maar € 27. Kaarten zijn verkrijgbaar bij de kassa, via (070) 88 00 333 of via ldt.nl (promocode: KDH).

DINSDAG 14 APRIL, 20:15 UUR. DR. ANTON PHILIPSAAL.

Actueel in april op kerkinderdenhaag.nl

Website kerkinderdenhaag.nl brengt wekelijks nieuwe berichten, opiniestukken, columns en recensies van geselecteerde films en theatervoorstellingen. De agendarubriek geeft zelfs dagelijks een overzicht van nieuwe activiteiten.

In april schrijft ds. Rob van Essen over zijn bezoek aan Rome. Pater Johan Miltenburg doet verslag van ontwikkelingen in de islam in Algerije.

Nu ook op de site: recensies van de films 'Selma' (over Martin Luther King) en 'Erbarme Dich' (de Matthäus Passion).

Martelaarschap als opdracht

De Franse filosoof en godsdienstwetenschapper Frédéric Lenoir vraagt zich in zijn boeken af, hoe het groeiende geloof in de goddelijkheid van Jezus gestalte heeft kunnen krijgen. De christelijke opdracht tot het martelaarschap en de inwijding in verborgen kennis hebben daaraan bijgedragen. Marcel Kemp vertelt waarom.

DONDERDAG 9 APRIL, 20 UUR. HOUTRUSTKERK.

Firma A. H. Kerkhof & Zn

Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra

- **Sorghvliet** Groot Hertoginnelaan 1
- **Waldeck** Oude Haagweg 28
- **Nootdorp** Veenweg 14

of uitvaartcentrum naar uw keuze

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl

070 345 16 76
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

Bijbelles voor kinderen in de Abdijkerk

Vrije oefening in spelen en knutselen

REPORTAGE De Abdijkerk in Loosduinen probeert op een originele manier gezinnen te trekken. 'Bijbel op schoot', op zondagmiddag in het middeleeuwse gebouw, richt zich op jong en oud. De ouders praten, de kinderen kleien.

'ERZIJNERAL DRIE AAN DE OVERkant', zegt Jurre (6) luid en zijn stem schalt door de Abdijkerk in Loosduinen. Met negen andere kinderen zit hij op kussens op de granieten vloer, rond een opengespreide zak met zand. Het moet de Egyptische woestijn verbeelden, waarin het volk van Israël momenteel de hinderenis van het water overwint. Mariëlle de Wit, jeugdwerkster van de

Poppetjes van klei trekken door de woestijn

Kloosterkerk, is voor de gelegenheid overgekomen naar Loosduinen en speelt het verhaal na met kleifiguurtjes. Het is onderdeel van 'Godly Play', een methode om de jeugd op speelse wijze met bijbelverhalen vertrouwd te maken. 'Het is moeilijk om ouders met jonge kinderen naar de diensten te krijgen', zegt Arnold de Zoete van de protes-

tantse wijkgemeente Den Haag Zuid-west. 'Dit is iets anders, dat erop aansluit en binding met de kerk heeft.' Vandaag staat 'Bijbel op schoot' in het teken van de paastijd. 'Hoe maak ik nou Pasen voor kinderen duidelijk?', omschrijft predikant Jacob Korf de insteek van de bijeenkomst. 'Het doel is het betrekken van jonge gezinnen bij de gemeenschap. Een gemeenschap opbouwen moet je van nul tot negentig-plus, je moet weten wie je mensen zijn. Het begint ermee mensen aan te spreken op wat ze voelen en ervaren.'

Puzzelstukken

En dus gaan de kinderen na een gezamenlijke lunch aan de slag in de kerk, terwijl de ouders zich rond de tafelscharen met Korf en Christi Loo-Loterman van kerkorganisatie Stek. Deze laat zien hoe je op verschillende manieren invulling aan de veertigdagen kunt geven. Met een paastak bijvoorbeeld, of met speciale gerechten. 'We hebben het nog druk deze veertig dagen', zegt een man gekscherend.

Bijbel op schoot in de Abdijkerk in Loosduinen: creatief met zand en klei.

FOTO MATTHIJS TERMEER

zandbak, waarin een stuk of tien kinderhanden grijpen en kneden. De bijbelse poppetjes overleven het niet. Gelukkig ligt er nieuwe klei klaar, naast een keur aan ander speelgoed. Het is tijd voor een vrije oefening in spelen en knutselen.

Olifant

De predikant sluit de middag af rond de centrale tafel, waaraan de kinderen hun creaties tonen. 'Joseph is heel beledend', zei een vrouw al in de ouderkring en inderdaad, haar zontje komt met een olifant en een boom van klei aanzetten. 'Het is leuk om met andere gezinnen iets van het geloof te delen', meldt Irna van der Wekke, moeder van Jurre. 'Het informele, even praten, een broodje eten met elkaar, tips van anderen. Prettig, informeel en ook zinvol.' Wat Jurre ervan vindt? 'Wel leuk', zegt het jochie, rusteloos door de ruimte dwalend. 'Gewoon, omdat het hier leuk is.' Zijn moeder: 'We willen hem graag iets van het geloof meegeven. Thuis ook, maar niet alleen met ons eigen clubje. Je hoort ergens bij.' Predikant Korf: 'We zijn niet allemaal losse individuen, we willen ook gezelschap.'

MATTHIJS TERMEER

Oud-rechter Geert Corstens houdt Preek van de Leek

Vergeven kan ruimte maken

Na Amsterdam en andere gemeenten kan ook Den Haag eindelijk kennismaken met de Preek van de Leek. Een formule om bijbelverhalen toegankelijk te maken voor een breed publiek. De Kloosterkerk laat drie leken een overdenking houden: een kunstenaar, jurist en politicus.

De bijeenkomsten zijn op zondagmiddag en trekken steeds meer publiek. De oud-regisseur Aus Greidanus van toneelgroep De Appel had begin maart zijn première, de statige oud-president van de Hoge Raad Geert Corstens mag een week later de tweede dienst leiden. 'Het was best wel spannend', geeft hij na afloop toe. 'De kansel was me een stap te ver'. Dus houdt hij zijn verhaal achter de lezenaar. Het thema is 'vergeving', op basis van de bekende oproep van Jezus om 'zeven maal zeventig keer te vergeven' (Matteüs 18:21-35). De katholiek

De bezoekers praten met Geert Corstens na over 'vergeving'.

FOTO HANS HEMMES

Corstens heet de ongeveer 150 aanwezigen welkom als 'beminde gelovigen' en zegt te hopen op 'een gezamenlijke bezinning op ons menszijn'. In het middenschip zitten opvallend veel juristen die Corstens kennen uit zijn rij-

ke praktijk. Zij kunnen genieten van een doorwrocht betoog over de betekenis van vergeving en vergelding. Voor de prominente oud-rechter staat voorop dat misdaden moeten worden bestraft. Maar daar mag het niet bij

blijven: als de dader berouw toont, moet hij ook een kans krijgen dat slachtoffers hem vergeven. Hij haalt het voorbeeld aan van een rechter in Zuid-Afrika die bij een bomaanslag van de veiligheidsdienst zijn arm en oog verliest. Een van de opdrachtgevers, een stramme militair, komt later bij hem langs. Maar hij wil hem pas de hand drukken nadat de dader bij een speciale commissie heeft bekend. De documentaire over deze rechter is zien in het documentairefestival *Movies that matter* in het Filmhuis. Corstens stelt zich de vraag wat hij zou doen in zo'n situatie. 'Vergeven kan bevrijdend zijn, ruimte maken voor de toekomst en mensen verder helpen'. Hij vraagt iedereen het te proberen. 'En als het niet lukt, is dat ook menselijk.' Het verhaal geeft stof tot nadenken. Kloosterkerkpredikant Rienk Lanooy, met collega Margreet Klokke initiatiefnemer van deze serie, vindt het desgevraagd een 'prima verhaal' en 'erg ge-

nuanceerd'. 'Het geeft iets nieuws. Ik kan als theoloog zo'n betoog niet houden. Dit is echt de toegevoegde waarde van deze serie.' Elke spreker geeft zijn eigen draai aan de dienst. Zo wilde Corstens ook voorgaan in gebed, maar zal staatssecretaris Sander Dekker dat niet doen. Hij wil veel gezangen laten zingen en maakt met Lanooy een mooie selectie.

Bij de borrel en fris, praten de bezoekers na. Een jonge jurist zegt vergeving heel moeilijk te vinden, als hij bijvoorbeeld de vader was geweest van Marianne Vaatstra. Iets verderop wordt de wereldpolitiek aangesneden. Een oudere man maakt de vergelijking met Zuid-Afrika en de Spaanse burgeroorlog of Duitsland na de Tweede Wereldoorlog. Een vrouw zegt dat ze pas in het jaar 2000 voor het eerst naar Duitsland was gegaan en dan nog schoorvoetend. Bij Lanooy meldt zich dan een bezoeker die de preek graag op papier wil hebben. Ze heeft het niet helemaal kunnen volgen, omdat Corstens wat sneller praatte dan de dominee. Het zij hem vergeven.

HANS HEMMES

TWEDE REEK VAN DE PREEK VAN DE LEEK BEGINT IN NOVEMBER.

Nieuwe trend: de tijdcollecte

In de collectezak: een middagje zingen

INTERVIEW Tijd in plaats van geld in het collectezakje doen. In vier Haagse kerken is deze nieuwe vorm van doneren een succes.

KERKGANGERS ZIJN BEKEND MET de wekelijkse processie van langs de banken trekkende collectezakken en -mandjes. Aan deze eeuwenoude traditie geven vier Haagse kerken sinds kort een nieuwe draai: de tijdcollecte. Tientallen kerkgangers hebben de afgelopen weken tijd in plaats van geld gedoneerd. Zij kerken in de Pax Christikerk (Mariahoeve), Bethlehemkerk (Heesterbuurt), Ichtuskerk (Belgisch Park) en Bethelkerk (Scheveningen).

Zingen of knutselen

De tijdcollecte is een initiatief van Stichting Present, een schakel tussen hulpbehoevenden en vrijwilligers. Me-

dewerker Anneke Kruithof: 'De kerkgangers krijgen bij binnenkomst of op hun zitplaats een "tijdcollectebriefje" te zien. Tijdens de viering geven we een korte presentatie over de bedoeling daarvan. Bezoekers kunnen op het briefje aankruisen of ze kiezen voor een donatie in tijd of geld. Een overgrote meerderheid kiest elke keer weer voor een tijdklus. Je kunt kiezen uit een praktische of sociale bezigheid. Concrete voorstellen doen we nog niet. Tijdens de collecte kunnen de bezoekers hun ingevulde briefjes in de collectezak deponeren. Wij nemen ze mee en brengen het aantal personen en soort klussen in kaart.' De tijdbestedingen lopen uiteen: de een gaat een middagje liederen zingen met ouderen, de ander knutselt met kinderen uit minimagezinnen, of je doet bijvoorbeeld een potje bingoën met ver-

TEKENING: ELŽBIETA MARKUNAIŤE

standelijk beperkte mensen. Kruithof: 'De projecten moeten een verschil maken voor iemand en tegelijkertijd laten zien dat het gemakkelijk is om anderen blij te maken of te helpen.' Waarom doneert Erik Douma, lid van de Ichtuskerk, zijn tijd? 'Ik combineer een fulltimebaan met een gezin. Een druk bestaan! Hoewel ik graag iets voor een ander doe, brengt vrijwilligerswerk verplichtingen met zich mee die ik moeilijk kan vereni-

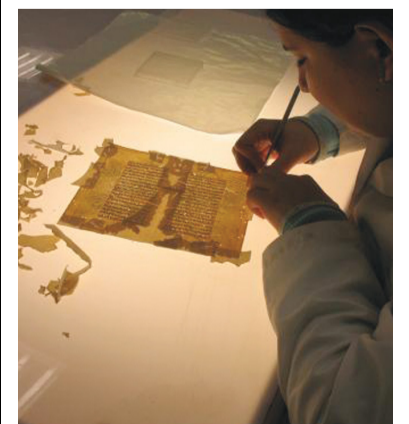
gen met andere verantwoordelijkheden. Met de tijdcollecte kun je in één dag een groot verschil maken. Vorig jaar knapte ik met anderen het huis van een alleenstaande moeder op. Zij droomde jaren van wat wij in een dag hebben gedaan. Dat was een bijzondere ervaring.' Andrea van Dijk-Imhof van de Pax Christikerk ziet niets dan enthousiasme in haar gemeente. 'Veel van de twintig tijddonateurs liepen rond met het idee om vrijwilligerswerk te doen, maar wisten niet goed waar ze moesten beginnen. De tijdcollecte geeft een startpunt, met een concreet project. De boodschap die in onze bijbelgesprekken naar voren komen, kunnen we nu samen in de praktijk brengen.'

AAD HOOGDIJN

Lezing: Jezus in het Thomasevangelie

Egyptische boeren vonden in 1945 het Evangelie van Thomas, verstoep in oude kruiken. Sindsdien buigen geleerden zich over deze 113 grotendeels onbekende uitspraken van Jezus. Voorzacht door ds. Axel Wicke.

WOENSDAG 15 APRIL, 14:30-16:30 UUR. MARANATHAKERK.

Vredesoverleg in Schilderswijk

Sikhs en mennonieten: zoek de overeenkomst

REPORTAGE Een sikh, moslims, katholieken, doopsgezinden en protestanten, ze zitten samen aan tafel. Ziedaar een 'Vredesoverleg' middenin de Schilderswijk. Directeur Marie-Anne van Erp: 'We willen het onbekende weghalen.'

T EGEN HET EINDE VAN HET 'Vredesoverleg' in het Multicultureel Ontmoetingscentrum (MOC) klinkt er door de zaal een hartenkreet, waar iedereen een beetje stil van is. Hoe kan het, vraagt een islamitische bezoeker zich af, dat er zo veel overeenkomsten zijn tussen de verschillende religies, maar toch ook zo veel strijd en conflict? Beduusd kijken de aanwezigen elkaar aan. Het is de spijker op zijn kop en precies de reden waarom het MOC iedere zes weken een interreligieuze vredesbijeenkomst houdt.

Als een rots in woelige zeeën ligt het MOC in hartje Schilderswijk – een ankerplaats die taallessen biedt aan nieuwkomers, voedselpakketten aan wie afhankelijk is van de Voedselbank en kooklessen aan wie gezond wil eten. Directeur Marie-Anne van Erp wil een verbinding tot stand brengen tussen de vele, diverse bevolkingsgroepen in de wijk. Daarom heeft het MOC vanavond twee zeer verschillende sprekers uitgenodigd: een sikh en iemand van de doopsgezinde gemeente. Zoals Van Erp zegt: 'Je moet elkaar gaan zien als personen, niet als personen die een godsdienst aanhangen.'

Oranje

Voor Theodorus Singh Teekgur, geboren Theodorus Christinus Cornelis Snellen, maakt het niet uit welke godsdienst je aanhangt. 'Er is maar één

God. Een goede christen, jood of moslim komt ook bij God terecht.' De 60-jarige Brabander begon zich zes jaar geleden op internet in het sikhisme te verdiepen en kwam tot de conclusie: 'goed, dan ben ik het dus.' Een 'cumulatie van dingen', waaronder onvrede

met het katholieke geloof, maakte van Snellen een belijdende sikh. Compleet met tulband, baard, dolk op de heup en een nieuwe naam, waarvan Singh 'leeuw' betekent en Teekgur 'steun van de goeroe'.

Singh Teekgur heeft heel wat uit te leggen. Niet zozeer over zijn verrassende achtergrond, al verklaart deze zijn niet altijd even verstaanbare zuidelijke tongval. De zaal wil weten waarom zijn tulband oranje is en waar de dolk voor dient. 'Ik vind oranje wel een mooie kleur', zegt de Brabantse sikh. 'Het past ook goed in Nederland.'

En: 'De dolk is om te strijden voor vrijheid, gelijkheid en broederschap, maar alleen als er geen enkele andere mogelijkheid is. Het sikhisme is niet per definitie een geweldloze godsdienst.' Het doel van iedere sikh: 'Opgaan in God als een druppel in de oceaan.'

Kippenhokken

Het streven van doopsgezinde gelovigen ligt daar niet eens zo heel ver vandaan. Spreekster Sjoukje Wethmar: 'We volgen slechts één weg: die van Jezus Christus.' Dopen (niet van kinderen, maar van gelovigen boven de acht-

ten) is een centraal begrip, net als een sobere levenswandel en het afwijzen van geweld en overheidsbemoeienis. Ook het vermanen van elkaar en het helpen en vergeven van de medemens is belangrijk voor de volgelingen van Menno Simons (1496-1561), de grondlegger van de stroming.

De mennonieten, zoals de groep vooral internationaal bekendstaat, zijn overal ter wereld verantwoordelijk voor hulp aan armen en behoeftigen. Zo timmeren ze kippenhokken op wielen voor Afrikaanse gezinnen, ze bouwen scholen, geven gezondheidszorg en ondersteunen adoptiekinde-

Het Vredesoverleg in de Schilderswijk, ingeleid door een kop soep.

FOTO MATTHIJS TERMEER

'Opgaan in God als een druppel in de oceaan'

ren met kleding en studiebeurzen. De mennonieten streven immers naar een samenleving van vrede en gelijkwaardigheid en steun aan de armen is 'eindelooos nodig'. En ja, beantwoordt Wethmar een vraag van een moslim, een doopsgezinde man mag met een 'leuke meid' van een ander geloof trouwen.

'Ik ben een idealist', zegt directeur Van Erp na afloop. 'Onbekend maakt onbemind en we willen het onbekende weghalen. Het is vast nogal ambitieus en het zal ook niet in één keer lukken.'

MATTHIJS TERMEER

VOLGEND VREDESOVERLEG: 16 APRIL, TENIERSSTRAAT 15. MET O.A. RABBIJN MARIANNE VAN PRAAG.

WAT HEB JE AAN DE KERK

Elize Rot bezoekt de Noorderkerk

'Ik geloof niet voor de show'

INTERVIEW Verpleegkundestudent Elize Rot bezoekt de Noorderkerk. Wat heeft ze aan de kerk? 'Het is zo iets als naar je werk gaan op je rustdag. Een mooie traditie die er bij mij is ingeslepen.'

D E ALPHACURSUS, TWEE JAAR geleden. Een groepje jongvolwassenen discussieert over geloofsvragen. Waarom wordt er vreemd tegen gelovigen aangekeken? Zijn christenen die in tongen praten echt krankzinnig? Elize Rot genoot van de cursus. In de vieringen van de Noorderkerk in Duinoord, waar ze haar leven lang komt, is nauwelijks plaats voor dergelijke kwesties. 'Tof dat er in die alphasgroep ook "jongeren" meededen, mensen van onder de vijftig. Predikant Ruud Stiemer tipte

mij om m'n geloof vervolgens met een andere catechisatieclub uit te diepen. Graag, dacht ik. En zo kreeg God een gezicht voor mij. Ik veranderde steeds meer van gewoontedier naar gelovig mens. Met m'n belijdenis vorig jaar keek ik God als het ware in de ogen.

Doei

De kerkgang is zo iets als naar je werk gaan op de rustdag. Een mooie traditie die er bij mij is ingeslepen. "Ga eens bij een jongere kerk kijken", raadt iemand mij soms aan. Met de beste be-

doelingen, waarschijnlijk. Mijn zussen, broer en ik zijn de enige jongvolwassenen. Als er een inspirerende predikant op de kansel staat, kom ik hier eens per maand, met mijn ouders. Na de viering zeg ik meestal snel "doei". Zoveel heb ik met ouderen nou ook weer niet te bespreken, hoe aardig ze ook zijn.

Een jongere kerk opzoeken? Nooit overwogen. Misschien iets voor later.

'Een jongere kerk? Nooit overwogen'

Als student en voorzitter van een studentenkorfbalvereniging ga ik genoeg met jongeren om.

En toch – zo'n vriendengroep is geen kerk.

Redden

Ik strijd weleens met onzekerheden die op de campus zelden onderwerp van gesprek zijn. Een studie kiezen, aan de bak gaan, kinderen op de wereld zetten, ooit met pensioen: is dát het stappenplan voor een gelukkig leven? De crisis biedt weinig perspectief voor werkzoekenden. Wat ben je waard als je je schulden niet kunt aflossen? Zijn we dan losers?

Kerken zouden jongvolwassenen kunnen uitnodigen om over zulke zingevingsvragen na te denken. Ze zouden een plaats bij uitstek kunnen zijn voor jongeren om hun eigenwaarde op een andere manier te ontdekken dan via het reguliere werkzame leven. Ik begrijp goed dat ouderen jongeren soms moeilijk kunnen of willen bereiken. Begrijpelijk ook, dat met preken vooral aansluiting wordt gezocht bij de be-

levingswereld van de meerderheid: het oudere publiek. Maar aan de mooie boodschap "Jezus redt" heb ik als jongere, met een heel leven voor de boeg, lang niet genoeg.

Elize Rot.

"Wat zou jij op Gods facebook zetten?", vroeg een predikant eens. Hij deed een mooie poging een brug te slaan naar een jongere generatie. Maar met sociale media alleen, hoe trendy ook, lossen we onze dilemma's nog niet op.

Schaamte

Discussies over de reden van mijn geloof vermijd ik vaak. Niet door schaamte, maar geloven heeft nou eenmaal weinig met redelijkheid te maken. En lang niet alle bijbelse verhalen zijn met

gezond verstand te begrijpen. Ik hoef me dan ook niet te verdedigen tegenover niet-gelovige leeftijdsgenoten die zich geroepen voelen om mij van "ziekelijke ideeën" te verlossen. Alleen met nieuwsgierigen die niet van plan zijn mij aan te vallen, ga ik het gesprek aan. Bewonderenswaardig is de oprechte nieuwsgierigheid van veel islamitische jongeren naar bijvoorbeeld ons paasfeest.

Mijn vriend is niet gelovig. Toch vindt hij het belangrijk om te weten waarom ik waarde hecht aan God en aan kerkgang. Zo'n begripvolle, onbevooroordeelde houding waardeer ik.

Geen toneelstukje

Schuif ik met vrienden aan tafel, dan wordt er soms een minuutje stilte ingelast. "Waarom doe je niks? Je bent toch gelovig?", hoor ik dan soms. Ze verwachten dat ik mijn handen kruis of ogen sluit, maar dat doet ik niet. Thuis bidden we altijd voor het eten. Een mooie traditie, want er gaat dankbaarheid van uit voor wat ons in leven houdt. Toch geloof ik niet voor de show. Het geeft een naar gevoel om door iedereen te

worden aangekeken. Dan wordt het een toneelstukje, aapjes kijken.

Waarom ik niet vaker in de Noorder kom? Duik ik op zaterdag de kroeg in, dan zie je mij er zondagmorgen niet snel verschijnen. Dat zou met kerkelijke vrienden wel anders zijn. Een stevig biertje, daarna een ontzuiterende preek, soms bij zinnen komen met een relaxed weekendje weg. Ik zie dat wel zitten!

ROBERT REIJNS

advertenties

Engelen & Spoor
UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassastraat 110, 's-Gravenhage

Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl

www.engelenenspoor.nl

Gedachtewisseling over relaties

‘Heerlijk volkje zijn we toch’

REPORTAGE **Haagse rooms-katholieken konden zich uitspreken over tal van onderwerpen die nog steeds gevoelig liggen. Leeft de officiële kerkleer over gescheiden mensen en homoseksuelen nog bij hen?**

gaat God toch om onze liefde en niet om het geslacht of een geloofsachtergrond?’. Pastoor Dolf Langerhuizen toont een bemiddelende houding: ‘Het traditionele gezin zou ik zien als een model. Andersoortige relaties

UIT ALLE WINDSTREKEN KOMEN in oktober bisschoppen in Rome bij elkaar voor een belangrijke vergadering (synode). Op de agenda staan de resultaten van een wereldwijde enquête. Paus Franciscus wil weten hoe katholieken aankijken tegen het gezin, het huwelijk, de omgang met (on)gehuwden, samenwonende stellen en homoseksuelen. Ook parochie Maria Sterre der Zee (Den Haag-Noord) ontving een vragenlijst. Het leverde een geanimeerd gesprek op tussen parochianen en pastores. En een verslag aan de bisschop.

‘Het traditionele gezin zie ik als een model’

Veertien parochianen zijn vanavond komen opdagen. Parochievicaris Ad van der Helm bijt het spits af: ‘Laten we begripvol omgaan met onze meningsverschillen, zonder alle leerstellingen meteen overboord te gooien. Laten we luisteren naar elkaar.’ De eerste vraag gaat over het traditionele, rooms-katholieke gezinsmodel:

Paus Franciscus feliciteert een pas getrouwd echtpaar.

de onontbindbare liefdesband tussen een man, een vrouw en een of meer kinderen. ‘Ik vind het moeilijk dat homoseksuelen die elkaar onvoorwaardelijk liefhebben en bijvoorbeeld een kind adopteren, volgens de leer geen gezin zijn’, begint een jonge vrouw. ‘Maar dan erken je de sacramentele waarde van het huwelijk niet!’, reageert een oudere man. De vrouw: ‘Het

moeten we niet buitensluiten. Iedereen kan zich spiegelen aan ons ideaal van een onvoorwaardelijke liefdesband. Waarbij ik wel meen dat beide seksen elkaar aanvullen, fysiek en emotioneel.’ Instemmend geknik. ‘In Italië’, vult iemand aan, ‘komen homo- en heteroseksuele rooms-katholieke mannen daarom graag met gehuwde vrouwen bij elkaar om tips te

ontvangen voor een goed onderhoud van huis en gezin.’ ‘Zo kan emancipatie dus ook begrepen worden’, glimlacht een vrouw. ‘We zijn gelijkwaardig maar heus niet gelijk aan elkaar.’

Langerhuizen: ‘We moeten als kerk vooral uitnodigend en helend zijn door iedereen te ondersteunen en te helpen in het gestalte geven van hun relatie.’

De gelovigen geven nog andere suggesties voor het herzien van het gezinsmodel. ‘Ik zou willen dat de kerkleer de rol, rechten en plichten van peetouders formaliseert. Ook zij kunnen steunpilaren zijn.’ ‘Dat geldt ook voor oppasfamilie of stiefouders.’

Dan werpt een jonge vrouw een discussiepunt op. ‘Is het niet teleurstellend dat gescheiden koppels of ongehuwd samenwonenden niet ter communie mogen? De leer lijkt blind voor de vele motieven om een huwelijk te ontbinden. Er is niet altijd sprake van gedeelde schuld. Bovendien gaan sommigen in vrede uit elkaar. En zondigen we niet allemaal? Waarom zou een priester de gemeenschappelijke opdracht om vergevingsgezind te zijn, zelf verzaken bij de heilige communie?’ Pastoor Langerhuizen knikt begripvol: ‘Lastig. Ik zelf zou iemand het lichaam van Christus nooit in het openbaar ontzeggen. We leggen met ons geweten verantwoording af aan God.’

Een pas getrouwde vrouw zegt: ‘Mijn man en ik hebben een katholieke huwelijkskursus gevolgd, *marriage encounter*. Waardevol om inzicht te krijgen in de schoonheid van het huwelijks sacrament, maar zeker ook in de uitdagingen van het huwelijksleven.

Misschien scheiden mensen eerder als ze te weinig of helemaal niet over de intiemste zaken spreken. Deskundigen – zoals lang getrouwden, psychologen, seksuologen, priesters – zouden ondersteuning kunnen bieden.’

Een parochiaan gooit een reddingsboei uit voor koppels die toch in een zee van verdriet belanden: ‘Gescheiden paren zouden ter genezing van hun wonden de ziekenzalving toegediend kunnen krijgen. Een laagdrempelige vorm van steun.’

Een andere opmerking: ‘De kerk moet eindelijk anticonceptie accepteren. Stellen hebben hun eigen verantwoordelijkheid. Vanwaar die inmenging?’ En: ‘We zouden iets moeten doen om bezwaren tegen het krijgen van kinderen weg te nemen.’

‘Geweldig dat we openlijk van mening kunnen wisselen en desondanks door één deur kunnen. Heerlijk volkje zijn we toch!’, concludeert iemand enthousiast. Wil die geloofsvreugde ook niet-katholieken aansteken, dan beseft men dat het imago van ‘een veroordelende kerk wel nodig opgepoetst moeten worden’.

‘De leer van de kerk is geschreven ten behoeve van de vreugde van de mens’, schrijft Van der Helm naderhand in zijn verslag aan de bisschop. ‘Dit moet niet in contradictie met het feitelijke leven worden gezien.’ Zo ontstaat na een geanimeerde gedachtenwisseling haast vanzelf een balans van de verschillende opvattingen.

ROBERT REIJNS

VRAGENLIJST EN VERSLAG: KERKINDENHAAG.NL

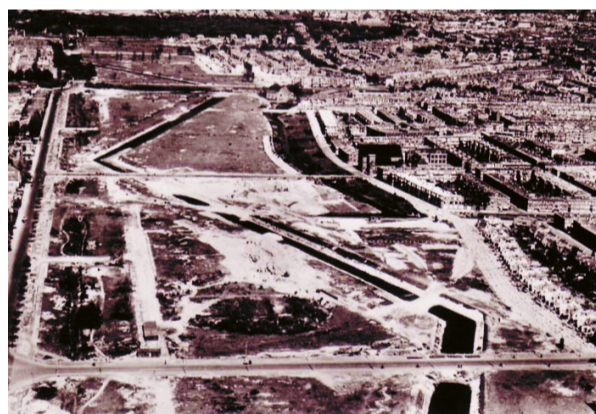
Herinneringsroute Atlantikwall

Een knoop in ons zakdoekje

OPINIE **Zeventig jaar na de bevrijding krijgt Den Haag een herinneringsroute voor fietsers en wandelaars langs sporen van de Atlantikwall, de Duitse verdedigingslinie uit de Tweede Wereldoorlog. Wat is daar de zin van, stilstaan bij wat de bezetter in Den Haag aanrichtte? Axel Wicke geeft een antwoord.**

WE WETEN HET EIGENLIJK ALLEMAAL, hè, dominee, dat het belangrijk is om af en toe erbij stil te staan. Wat toen gebeurde, schuiven wij veel te gemakkelijk weg. Het is toch van de zotte dat ik tot vandaag mijn verhaal nooit heb verteld!

Dat mijn komst als predikant in Den Haag-West opgetrokken wenkbrauwen zou veroorzaken, was mij van tevoren duidelijk. Ik ben Duitser. Mijn oudoom, in 1944 in Rusland gesneuveld, zaaide op 14 mei 1940 vanuit een bommenwerper dood en verderf in Rotterdam. Twee jaar later werd de helft van het gebied dat mijn gemeen-

De Atlantikwall met tankgracht in Den Haag tijdens WOII.

te zou worden, onder dwang van de Duitse bezetter geëvacueerd. Zodat de nazi's hun huizen konden afbreken voor de aanleg van de Atlantikwall.

De littekens daarvan zijn niet alleen deel gaan uitmaken van het stadsbeeld, maar ook van biografieën van mijn gemeenteleden. Als kinderen of jongeren moesten zij binnen 48 uur hun ouderlijk huis uit. Ze zagen het

men de tongen los. Keer op keer werd ik opgebeld om naar iemands oorlogsverhaal te luisteren, vaak voor het eerst verteld. Keer op keer bleek hoe moeilijk het is om over ‘toen’ te vertellen. Maar ook: hoe belangrijk het voor de persoonlijke verwerking is om dat toch te doen. En ook hoeveel invloed dit stilstaan bij het verleden heeft voor heden en toekomst. In die gesprekken kwamen geregeld

vaak nooit terug. Of ook voor hen de tijd al rijp was voor een Duitse predikant was voor mij een belangrijke vraag tijdens mijn beroepsprocedure. Gelukkig werd er bevestigend op geantwoord, want al snel na mijn komst zaken de wenkbrauwen weer en kwamen de tongen los.

Historische wezens

In mijn visie is dat herdenken: een herinneren dat je perspectief verrijkt, dat je opnieuw bepaalt bij je identiteit. En, inderdaad, we weten eigenlijk allemaal wel dat het belangrijk en nuttig is – ook voor mensen die, zoals ik, lang na de oorlog zijn geboren.

‘Wie zich het verleden niet kan herinneren, is ertoe veroordeeld het te herhalen’ – dit citaat van de filosoof George Santayana is met recht grijs gedraaid in de Duitse discussie over de Tweede Wereldoorlog. Hij benoemt de verantwoordelijkheid die de geschiedenis aan ons opdraagt. Wij zijn historische wezens, met voorouders en nakomelingen. Wij moeten niet alleen met trots en dankbaarheid voor onze successen leven, maar ook met schuld of schaamte ons falen onder ogen zien. Van beide moeten wij het beste zien te maken voor ons he-

den en onze toekomst, en die van onze kinderen.

Het herdenken van ons verleden, van onze oorsprong en geschiedenis is daartoe essentieel. Daar is niet alleen de Bijbel ondubbelzinnig over, die ons opdraagt haar verhalen door te geven als fundament voor wat wij nu doen. Daarom is elke zondagsdienst in de kern een herdenking, een actualisatie van wat destijds gebeurde: ‘Doe dit, tot mijn gedachtenis’.

Wat niet wil zeggen dat het eenvoudig is. Zeker als het om lastige hoofdstukken uit WO II gaat, blijven gedenktagen, -plekken of -rituelen nodig. Als knoop in ons zakdoekje, als hulpmiddel om, in ons eentje of collectief, stil te staan bij wat gebeurd is. En om ons opnieuw te bepalen bij wie wij zijn, bij onze waarden en de fundamenten van ons leven. De komst van een herinneringsroute langs sporen van de Atlantikwall in Den Haag juich ik daarom enorm toe. Ik hoop dat velen er geregeld gebruik van zullen maken.

AXEL WICKE, PREDIKANT BERGKERK EN MARANATHAKERK

EXPOSITIE OVER DE ATLANTIKWALL IN HET MUSEON, VANAF 10 APRIL.

IN – DRUK**EEN WEEKEND-KERK?**

‘HOMO SAPIENS NON URINAT IN VENTUM’, staat er op de triomfboog bij het Leidseplein in Amsterdam, waar vroeger het Huis van bewaring stond. ‘Een wijs mens watert niet tegen de wind in’. Gezien de afnemende criminaliteitscijfers hebben veel overtreders zich deze wijsheid eigen gemaakt. Maar het zou ook kunnen dat ze hun activiteiten verplaatst hebben naar terreinen waar ze de wind mee hebben en weinig pakkans is. Hoe dan ook, met wind tegen moet je wel weten wat je doet.

In Rotterdam-Overschie was onlangs een avond belegd over de toekomst van de kerk. De cultuurtheoloog Frank Bosman profeteerde dat binnen nu en twintig jaar de kerkgebouwen gesloopt, verkocht of als kantoor gebruikt zullen worden. Hij bepleitte ‘eerlijke rampzaligheid’ en zat daarmee op de lijn van bisschop Eijk. In de drie grote steden waar ik werkzaam was, heb ik

kerksluiting en afbraak meegemaakt. Toen ik midden jaren zeventig jaren in Amsterdam begon, wás de kerk al marginaal en profeteerden theologen het einde van het christendom. God was dood, de kerk het graf van God, het buurt-huis zou de plaats van de kerk innemen, we moesten naar huiskerken of misschien was er helemaal geen kerk meer nodig als de linkse heilsstaat gevestigd was.

Inmiddels is God weer springlevend, en buurthuizen sluiten door gebrek aan subsidie. Een huiskerk in een modale flat? Als dat meer is dan een intellectuele praatclub en je ook een loflied wilt zingen, vergeet het. Uit eigen ervaring weet ik dat de burens niet rusten tot hun rust is hersteld. Een cultuurtheoloog zou dat tenminste toch moeten weten als hij af en toe naar ‘de rijdende rechter’ kijkt. Ook Arjan Plaisier, de scriba van de Protestantse

Kerk, beleed ter plekke zijn geloof in de huiskerk, maar zei wel dat er godshuizen overeind zullen blijven. Zulke godshuizen hoeven wat mij betreft geen kathedralen te zijn. Maar minstens plekken waar mensen niet als huurders, maar als huiskerken welkom zijn. Niet op de schopstoel, maar in de lichtkring rond het kruis. Een gemeenschap waar de priester of voorganger ‘omziet naar de kudde’. Volgens Bosman is het niet meer te doen om een voorganger fulltime te onderhouden met gemeentegeld. Door de week een baan en je in de weekenden vrijwillig inzetten voor de gemeente. Had mijn kapster toch gelijk toen ze vroeg of ik alleen op zondag werkte. Tegen de wind in wateren kan niet, het is waar. Dus de parttime voorganger is niet weg te

denken. Maar dan toch wel een die ook een uitvaart doet op woensdag, geloofsonderricht geeft aan jongeren en ouderen, een zieke zegent en met een dakloze op zoek gaat naar onderdak. En tijd voor zijn gezin/partner overhoudt. Misschien hebben we momenteel

de wind ook tegen omdat we steeds meer een ‘weekend-kerk’ waren geworden. ‘Al onze vestigingen elke zondag open’, treurige reclametaal die het misverstand in leven houdt dat geloven voor de zondag is.

Met Pasen blijkt dat de Opgestane in deze wereld ook te vinden is buiten onze filialen. Goede pastores helpen om hem daar op het spoor te komen.

ROB VAN ESSEN

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stadswijken	Kerkgebouwen	Tijd	stille week: ma,di,wo	2 april, witte donderd	3 april goede vrijdag	4 april stille zaterdag	5 april Pasen	12 april	19 april	26 april
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10.15	X	19.30u ds Trinette Verhoeven S/T met Ekklesia en zanggroep	19.30u ds Trinette Verhoeven met Ekklesia	19.30u ds Trinette Verhoeven, samen met Ekklesia	10.15 u ds Trinette Verhoeven	ds Arie de Boer Utrecht	ds Trinette Verhoeven en Hilly Merx	ds Heleen Joziassen
Benoordenhout Archipel	Duinzichtkerk van Hogenhoucklaan 89	10.00	ma,di,wo 19.30 avondgebed	19.30u ds Corrie van Duinen HA	19.30u ds Corrie van Duinen	22.30u Paasnachtdienst, HD, ds Corrie van Duinen	10.00u ds Corrie van Duinen	ds Corrie van Duinen	ds Casper van Dongen	ds Sibren Smits
Bezuidenhout	Christus Triumfatorkerk Juliana v Stolberglaan 154	10.00	X	19.30u ds Berit Bootsma HA	19.30u ds Ruud Stiemer	21.00u ds Berit Bootsma Paasnachtdienst	10.00u ds Ruud Stiemer	ds Roel Bosch Zeist	ds Berit Bootsma HD	ds Ruud Stiemer
Mariahoeve	Pax Christikerk Vlamburg 2	10.00 12.00	X X	X	19.30u cand Robin te Hoopen	X	10.00u ds Peter Bakker 12.00u geen open kerk	ds. Peter Bakker open kerk	ds Menno Zandbergen Waddinxveen 12.00u open kerk	ds Tine Bergsma
Stadsdeel Laak Spoorwijk	de Oase van Meursstraat 1	10.00	ma,di,wo 19.30 stilteviering	19.30u ds Durkje Sikkema HA	19.30u ds Durkje Sikkema HA	19.30u ds Durkje Sikkema	10.00u ds Durkje Sikkema	kringviering	Bettelies Westerbeeck	ds Fokke Fennema
Moerwijk / Morgenstond / Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	X	19.30u ds René de Reuver HA	19.30u ds René de Reuver HA	X	10.00u ds René de Reuver	ds René de Reuver	ds J Veenhof Wageningen	ds René de Reuver samen met de GKIN
Vogelwijk Bloemenbuurt	Bergkerk Daal en Bergselaan 50	10.00	X	19.30u ds Lieuwe Gulmans HA	19.30u ds Axel Wicke	X	10.00u ds Axel Wicke	dr Paul Sanders	ds Jan Eikelboom	ds Rob van Essen
Statenkwartier-0 Duinoord Zeeheldenbuurt Regentessekwartier-N	Maranathakerk 2e Sweelinckstraat 156	10.30	zo, ma en di 19.30u Vesper	19.30u ds Axel Wicke HA	19.30u ds Erika van Gemenen	X	06.00u Paaswake S/T, ds Axel Wicke 10.30u ds I.J. Akkerman, doopdienst	mw Sity Smedinga	ds Axel Wicke	ds Erika van Gemenen
	Noorderkerk Schuijtsstraat 9/11	10.00	X	19.30u ds Ruud Stiemer HA	19.30u Commissie Eredienst	X	10.00u ds Wim Pera Leersum	dhr Jenne de Haan	ds Ruud Stiemer	ds Ron van Schouwen Honselersdijk
Vruchtenbuurt Bohemen	Bosbeskerk Bosbesstraat 5	10.00	X	19.30u ds Martin Koster HA	19.30u ds Martin Koster	21.00u ds Nico Riemersma	10.00u ds Nico Riemersma	ds Iman Padmos, Kaag	ds Wietske Verkuijl	ds Nico Riemersma S/T
Loosduinen Waldeck Houtwijk	Abdijkerk Willem IIIstraat 40	10.00 19.00	ma,di,wo 19.30 oec avondgebed ma kerk OLV Hemelopneming, di Jozefkerk, wo Abdijkerk	19.30u ds Wietske Verkuijl HA	19.30u ds Jacob Korf	18.30u kinderpaasdienst ds Wietske Verkuijl, 22.00u Paaswake, ds Verkuijl	10.00u ds Jacob Korf	ds Martin Koster	ds Dolf Tielkemeijer Kethel	ds Wietske Verkuijl S/T
Houtwijk	Houthaghe Toon Dupuisstraat 10	10.00	X	19.00u ds Paul Sanders HA	19.00u ds Paul Sanders	X	ds Marie-Anne Sijbrandij	ds Jacob Korf	ds Lucia van Rouendal	ds Rinse Hanenburg
Bouwlust Vrederust Morgenstond	Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	X	19.30u ds Nicolle Pronk HA	19.30u ds Nicolle Pronk	22.00u ds Martin Koster	ds Nicolle Pronk HA	ds Klaas Wigboldus	ds Nel van Dorp	ds Marian Zebregs S/T
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurriaan Kokstr. 173	10.00 17.00	X	X	19.30u ds Jan Maasland HA	X	10.00u ds Jan Maasland	ds Rud Stiemer jeugd, ds Corine Beuwkes dienst aan zee	ds Jan Maasland X	ds Jan Maasland
	Oude Kerk Keizerstraat 8	10.00 17.30	X	X	19.30u ds Jaap Quist HA	X	10.00u ds Jaap Quist 17.30u ds Theo Wegman Gv 2e paasdag 10.00u ds A Christ Katwijk	ds Frederik van Harten X	ds Jaap Quist X	ds Jaap Quist ds Jan Maasland
Belgisch Park Statenkwartier - W	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00 17.00	X	19.30u ds Herbert Wevers S/T	19.30u ds Charlotte van der Leest	21.30u ds Charlotte van der Leest Paaswake	10.00u ds Charlotte van der Leest	ds Charlotte van der Leest	ds Leo de Leeuw cantate	ds Charlotte van der Leest
Duindorp	Prinses Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00 17.30	X	X	19.30u ds Frederik van Harten HA	X	10.00u ds Frederik van Harten 2e Paasdag zie Oude Kerk	ds Jaap Quist 13u het Punt 17.30 uur X	ds Frederik van Harten	ds A Christ Katwijk
Ypenburg	De Toevlucht Laan van Hoornwijk 140	10.00	ma,di,wo 19.30 avondgebed	19.30u ds Attie Minnema HA	19.30u Goede Vrijdagsviering in Dorpskerk	21.00u Dorpskerk Nootdorp: Stille Zaterdag S/T	10.00u ds Attie Minnema	mw Koojse Veldboom	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema
Leidschenveen	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10.00	X	19.30u ds Theo Haitjema HA	19.30u ds Theo Haitjema	21.30u ds Theo Haitjema	10.00u ds Theo Haitjema	ds Fulco de Vries Bouwstra	ds Willemijn van Dijk	Mario Boelen

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan van Meerdervoort 627	10.00 16.30	X	X	19.30u ds Ad Vastenhou HA	X	10.00u ds Ad Vastenhou 16.30 u ds Laurens-Jan Vogelaar	ds Laurens-Jan Vogelaar ds T.T. J. Pleizier O'land	proponent H N Visser ds Laurens Vogelaar	ds Ad Vastenhou ds Laurens-Jan Vogelaar
	Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	X	19.30u ds Karl van Klaveren S/T	19.30u ds Karl van Klaveren	X	10.30u ds Karl van Klaveren	ds Heleen Joziassen	ds Karl van Klaveren	ds Are Jonges
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	wo 1 april 20.00 uur Gregoriaanse Vesper ds Klokke	19.30u ds Margreet Klokke S/T	12.30u ds Margreet Klokke 20.00u ds Margreet Klokke	22.30u ds Margreet Klokke HD	10.00u ds Rienk Lanooy	ds Rienk Lanooy	ds Margreet Klokke	10.30u ds Rienk Lanooy cantate
	Evang Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	X	19.30u ds Marian van der Meij HA	19.30u ds Marianne van der Meij HA	21.00u ds Marianne van der Meij HA	10.15u ds Marianne van der Meij	ds Trinette Verhoeven	ds Marianne van der Meij	ds Kees van der Horst
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	X	X	19.30u Vendredi saint, pasteur Hartman Out	X	10.30u pasteur Hartman Out	m Joop la Grouw	pasteur Hartman Out Sainte Cène	pasteur Liesbeth van Hilten - Matthijsen Apd
Overige kerken	Deutsche Evang. Gemeinde Bleijenburg 5	10.30	X	X	19.00u Pfarrer Jan Mathis	X	06.30u Oostermorgendienst Pfarrer Irina Suzanne Mathis	Pfrrn Suzanne Mathis Kantate	Pf Jan Mathis	Familiengottesdienst, die beiden Pfarrern
	Doopsgezinde gemeente Paleisstraat 8	10.30	X	19.30u ds Jannie Nijwening HA	X	X	10.30u ds Jannie Nijwening	dhr Rik Wagenaar	ds Jannie Nijwening	X
	Dominicus Den Haag Thomas Schwenckestr 30	10.30	X	X	X	X	dienst	*	dienst	*
	Ekklesia Brouwersgr. 2-K in steeg door hek	11.00	X	19.30u zie Lukaskerk	X	zie Lukaskerk	10.15 zie Lukaskerk	Gespreksviering	X	Film
	Evang. Broedergemeente Hernhutters Chasséstraat 1	10.00 11.00	X	19.00u zr. Christine Welschen, Avondmaal	14.30u sterfuur - liturgie	X	10.00u zr. Christine Welschen	zr. Christine Welschen	X	zr Georgina Bendt
	Indonesisch Ned. kerk GKIN Marcuskerk Jan Luykenln 90	13.30	X	13.30u ds Stanley Tjahjadi HA	13.30u ds Stanley Tjahjadi	X	13.30u ds Stanley Tjahjadi	*	*	ds Stanley Tjahjadi
	Kruispuntgemeenschap Hofzichtlaan 115	11.00	X	X	19.30u Avondviering	X	11.00u ds Henk Jan van Haarlem HA	X	dr Jan Verburg	X
	Remonstrantse kerk Ln v Meerdervoort hg 955	10.30	X	ds Marina Sloomans HA	ds Reinhold Philipp	X	10.30u ds Reinhold Philipp	ds Marthe de Vries Wassenaar	ds Marina Sloomans	ds Reinhold Philipp
	Vrije evangelische gem. Malakkastraat 7	10.00	X	X	20.00u ds Wessel Verdonk	X	10.00u ds Wessel Verdonk	X	ds Wessel Verdonk	X
	Gerreform. Kerk Vrijgemaakt Duinkerkschestraat 11/ 11/3 Biddag Vbg Franse kerk 19.30	10.00 17.00	ds P Schelling ds P Niemeijer	X	19.30u ds Jasper Klapwijk	X	10.00u ds Jasper Klapwijk 17.00u ds Bastiaan van der Wal	ds Klaas van der Geest X	ds Klaas van der Geest ds Jasper Klapwijk	ds Klaas van der Geest ds Jasper Klapwijk
Ziekenhuizen	Bronovo Ziekenhuis Bronovolaan 5	10.00	X	19.30u	X	X	10.00u ds Engeliën Hulsmen	pastor Jan Koeleman	ds Peter Wilbrink	ds Engeliën Hulsmen
	Haga Ziekenhuis Leyweg 275	10.00	X	19.30u	14.00u pastor Wim Hoefman	X	10.00u pastor Wim Hoefman	pater Bosco Beijk	ds Saskia Wevers - van der Feltz	pater Bosco Beijk
	MCH Westeinde Lijnbaan 32	10.00	X	pastor Guido Schurmann	pastor Willy Hoogendoorn	X	10.00u Pastor Guido Schürmann en ds Irene Visser	pastor Bertus Wessel	ds Irene Visser	pastor Bertus Wessel
	MCH Sint Antonishove Banningln 1 Leidschendam	10.30	X	14.00u ds Irene Visser	19.30u pastor Willy Hoogendoorn	X	10.30u pastores Bertus Wessel en Willy Hoogendoorn	pastor Guido Schürmann	pastor Willy Hoogendoorn	ds Irene Visser
Parnassia	Franciscuskerk Monsterseweg 93	10.30	X	X	19.30u	pastor T van Driel	ds HTh Vollebregt	ds Robert Nangu	pastor Tomas van Driel	astor Henk van Breukelen
	Clarakapel Rozenbottelstraat 14	10.30	X	19.00u ds Mineke Kroes en pastor Nanda de Hoop	19.00u ds Mineke Kroes en pastor Nanda de Hoop	E Leune *	ds R Nangu	dhr R Leidekker	ds Lenie Vollebregt	ds Robert Nangu
dienst met doventolk	Koningkerk B. Ingenhoeslaan 4 Vbg	10.00	X	X	X	X	X	X	in Wigbolduszaal: ds. Jan Kievit dovenpastor	X

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

Anglican Church, Ary v d Spuiweg 1. April 1, 12.30u Holy Communion. 19.30u Prayers. April 2, 19.30u service at light 8.30 & 11.00 Holy Communion, 9.30 All Age Worship, 18.30u evening service, Praise & Café, 4th sunday 17.00u choral evensong	American Protestant Church Esther de Boer van Rijklaan 1 9.45, Contemporary Service with Praise Band 11.15 Traditional Service with choir Monday Thursday 19u30 Good Friday 19u30	Oud-Katholieke kerk Juffrouw Idastraat 7 2 april 20.00u Viering Witte Donderdag Elke zo 10u eucharistie. 8/3 16u gezongen vespers 4, 11, 18, 25/3 Middagsviering 12u30 29/3 10u Palmzondagviering	Volle Evangelie Gemeente Vredekerk Maartensdijk 126 zo 10u30 NL za 19u Arabisch Vr 29/3 20u Th van Kouteren Het Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170 zo 9u30 samenkomst	Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 10.00 samenkomst Genootschap der Vrienden - Quakers Stadhouderslaan 8 10.30 stille samenkomst	Leger des Heils, Prinsegracht 57 10u samenkomst olv Majoor en mw Arie van Dijk met muziekcorps en zangbrigade Zevende Dags Adventisten, Robijnhorst 197, op zaterdag! 10u Bijbelstudie 11u Dienst
--	---	---	--	--	--

Taizédiensten

Bethelkerk Thomas Schwenckestraat 32, elke maandag 19u Taizé-avondgebed Zorgvlietkerk Prins Mauritslaan 10 elke vrijdag 20u Taizé-avondgebed Elandstraatkerk elke 1e zaterdag vd maand 19u30 Taizéviering Benedictuskerk Rijswijk elke laatste vrijdag van de maand om 19.30u Taizéviering
---

Rooms-katholieke kerken, Nederlandstalige weekendvieringen

Centrum, Parkstr 65a, H. Jacobus Maïor zo 9.00 NL, 10.15 Lat, 12.15 NL16u vespers	Schilderswijk, Hoefkade 623, H. Martha, za 19.00, zo 9.45.	Haagse Hout, Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, zo 11.00	Bezuidenhout, Bezuidenhoutseweg 153, OLV van Goede Raad, za 17.30	Marlot, Bloklandenplein 15, Onbevekt Hart van Maria, zo 9.30	Zeeheldenbuurt, Elandstraat 194, Onze Lieve Vrouw Onbevekt Ontvangen, zo 11.00	Rijswijk, Sir Winston Churchillaan 372 H. Benedictus en Bernadette za 19.00, zo 9.30
Regentessekwartier, Beeklaan 188, H. Agnes, zo 9.30	Valkenbos Kamperfoeliestraat 279, Kerk Titus Brandsma zo 10.30, vr 10.00	Loosduinen, Loosduinse Hoofdstraat 4, Kerk Maria van Eik en Duinen zo 10.00, za 13.00	Waldeck/Kijkduin, Aaltje Noorderwiestr 4, H. Pastoor van Ars, zo 10.30	Leyenburg, Leyweg 930, Emmaüskerk, zo 10.00, 3e za 13.00.	Scheveningen, Scheveningseweg 233, H. Antonius Abt, za 17.00, zo 10.30	Rijswijk, van Vredenburgweg 69, H. Bonifatius, za 19.00, zo 11.00e

Doordeweekse diensten:
 ■ Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering
 ■ Kloosterkerk elke wo 19.30 u vesperviering
 ■ Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45-13 u middagebed

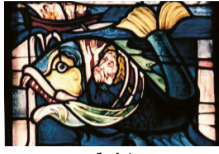
Symbolen: ♪ met cantonij, muziek etc; X geen dienst;
 * geen opgave ontvangen; ☞ zie www.kerkindenhaag.nl;
 ☞ voorganger met preekconsent; ✖ kerkelijk werker.

Samenstelling: Kerkelijk Bureau Protestantse Gemeente 's-Gravenhage.
 Opgave en wijzigingen: hagepreken@casema.nl. Telefoon (070) 385 87 07.
 Adres: Parkstraat 32, 2514 JK 's-Gravenhage. Tehuizen publiceren intern eigen diensten, zie ook op internet: www.kerkindenhaag.nl

AGENDA: MAART

Meer op kerkinden Haag.nl

Voor adressen van kerken zie pagina 6. Opgave activiteiten mei/juni-nummer: kerkinden Haag.nl of redactie@kerkinden Haag.nl.

'Jona in de walvis'

Kinderen van 3-11 jaar viert spelenderwijs Pasen. Zeknutsen decorstukken (visjes en een walvis), repeteren en treden op. Za 4, 13:30; viering om 15:30 u ■ Lutherse kerk

Stille Zaterdag-viering

Met een toespraak (Marije Stevens, De Christengemeenschap), eurutme (Emile Knoops), pianospel (Paul de Roo). Za 4, 15:30-16:30 u ■ De Zalen, Riouwstraat 1

Passie- en paasconcert

Met orgel, piano, trompet, koor- en samenzang, meditatie (ds. Laurens-Jan Vogelaar). Za 4, 20-22 u ■ Bethlehemkerk

Paaswake

Begin Pasen als de vogels nog slapen. Verzamelen in het donker op het pleintje voor de kerk. Zo 5, 06 u ■ Maranathakerk

Zinnige kost

Driegangenmenu met existentiële, filosofische of theologische gespreksthema's. Di 7, 18:30-21 u, € 15 ■ Kloosterkerk, opgave kloosterkerk.nl

Film: 'City of God'

Het kind Little Zé wordt bendelid en misdaadkoning, totdat hij radicaal bekeert. Vr 10, 19:30-22 u ■ Buurt-en-kerkhuis Bethel

Muziek over kinderen

Liederen van Britten, Moessorsky en Mahler waarin het kind centraal staat. Magdalena Pattianakotta (sopraan) en Annelies Dieudonné (piano). Zo 12, 17-18 u, gratis ■ Maranathakerk

Bazaar

Met boeken, speelgoed, snuisterijen, levensmiddelen, vissen, vermaak. Vr 14, 20 u ■ Noorderkerk

Bijbellesgroep

Evangelie van Marcus lezen en bespreken o.l.v. Elisabeth Boddens Hosang. Ma 13, 19:20-30 u ■ De Zinnen

Moedige vrouwen

Serie lezingen. Vandaag: dr. Elsbeth Ety (literaire kritiek) over Henriëtte Roland Holst. Woe 15, 20 u, € 5 ■ Remonstrantse kerk

Film: 'Das weisse Band'

Een protestantse Duitse schoolleraar onderzoekt raadselachtige moorden in z'n dorp, net voor WO II. Ma 20, 20 u ■ Bosbeskapel

Lezing over stilte

Kluzenaar en auteur Sarah Maitland vertelt over haar geïsoleerde leven in Engeland. Vr 17, 13:30 u, € 10 ■ De Zinnen

'Immanent bestaan'

Hoor- en werkcollege door Joerie Schrijvers (onderzoeker wijsbegeerte) over de manifestatie van goddelijkheid in het alledaagse. Do 23, 19:30 u, € 6 ■ De Zinnen

Verkoping

Boeken, brocante, serviesgoed, kleding enz. Inleveren: di 21, wo 22, 10-14 en 18.30-20 u, do 23 10-14 u. Za 25, 10-14 u ■ Kloosterkerk

Roep iets moois

Belangstellenden kunnen wat vriendelijks zeggen vanaf een kathedr, door een megafoon. Ma 27, 11-13 u ■ plein bij de Kloosterkerk

Handtekeningen tegen kinderarbeid

Vrijwilligers van Wereldwinkel Scheveningen zamelen handtekeningen in. Ze willen met hun actie voorkomen dat de Gemeente Den Haag nog langer spullen inkoop waar kinderarbeid aan te pas is gekomen, zoals elektronica, natuursteen, drinkproducten, bedrijfskleding en meubilair. Uit recent onderzoek van de 'International Labour Organisation' blijkt dat 168 miljoen kinderen gevaarlijk of gedwongen arbeid verrichten. 120 miljoen zijn jonger dan vijftien jaar.

De petitie kan getekend worden in de winkel (Stevinstraat 149) en online: petities.nl>loketten>Den Haag.

MOET JE LEZEN**Inspiratiegids Stek**

Het lustrumboek van de protestantse kerkenorganisatie Stek is verschenen. Het boek bevat essays, poëzie, interviews, tafelgebeden, foto's en beeldimpressionen van Stekmedewerkers, predikanten en gastschrijvers. De artikelen zijn gegroepeerd rond de vier missiewoorden van Stek: ver-

binden, beschermen, versterken en bezielen. Het boek is interessant voor iedereen die zich inzet voor eigentijdse varianten van kerk-zijn.

TE KOOP VOOR € 14,50 BIJ BOEKHANDELS EN BIJ DE RECEPTIE VAN STEK (PARKSTRAAT 32).

advertentie

Duinrust

Protestants - Christelijk verzorgingshuis

Stichting Duinrust, wonen omringd door zorg

Wij doen er alles aan om bewoners zich thuis te laten voelen

Stichting Duinrust is een kleinschalige organisatie voor ouderen in de regio Den Haag. Wij bieden een compleet pakket van wonen, welzijn en zorg. In Scheveningen beheren wij zorgcentrum Duinrust, het naastgelegen wooncentrum Parkrust en wooncentrum de Thuishaven.

Verder kunt u bij ons terecht voor verse maaltijden, alarmering en thuiszorg. Voor onze bewoners en zelfstandig wonende ouderen organiseren we diverse activiteiten.

Stichting Duinrust kiest bewust voor kleinschaligheid. We zien ouderdom niet als een ziekte, maar als een levensfase die het waard is geleefd te worden. We putten inspiratie uit onze christelijke identiteit. Die vertaalt zich in respect, er zijn voor elkaar, persoonlijke aandacht en een zinvolle invulling geven aan het leven. We doen er alles aan om bewoners zich thuis te laten voelen.

**Stichting Duinrust, Duinweg 35, 2585 JV Den Haag.
Telefoon: (070) 350 2100 / Website: www.duinrust.org**

INGEZONDEN**Geloof en psychiatrie**

Met belangstelling las ik in het maartnummer (174) het opiniestuk van psychiater Marc Blom. Hij stelt daarin 'gezond en ongezond geloof' aan de orde. Geloven zou in het algemeen heel gezond zijn, veronderstelt hij. Een nuance: het geloof in Jezus Christus kan chronisch ziekten genezen.

Zo'n vijftig jaar geleden werd ik het slachtoffer van ongezonde geloofsvisies van een aantal medegelovigen. Acht jaar bracht ik door in een psychiatrisch ziekenhuis op de afdeling 'chronische patiënten'. Niemand had hoop op mijn herstel. Toch kwam dat er. En hoe! God bevrijdde mijn lichaam, ziel en geest. Binnen twee weken veranderde ik van een depressief wrak in een actieve, vrolijke vrouw. Dat ben ik nog steeds. Nazorg noch medicijnen heb ik nodig.

Ik had destijds mijn psychiater Inez Sleebom geadviseerd zich maar om te scholen. De psychiatrie was niet opgewassen tegen datgene wat mensen gevangen houdt, concludeerde ik. Aan intelligentie en kennis hebben ze soms niet genoeg. Zij vatte

die opmerking erg leuk op: 'Gelukkig ben je weer vrolijk! Ik zie je graag, maar niet als patiënt.' Waarop ik antwoordde: 'Ik wil je wel zien, maar niet als dokter.'

Het geloof in Jezus Christus is geen uiting van een zwakke geestelijke gezondheid. Wedergeboren christenen zijn sterke, nuchtere en vaakzame personen.

E. C. WOLTERS, DEN HAAG.

Michiel de Ruyter

In het maartnummer (174) schrijft Jan Goossens over de voorganger van Michiel de Ruyter, Jacob van Wassenaer Obdam: 'Het praalgraf van deze admiraal bevindt zich in de Grote Kerk in Den Haag.' Dit is onjuist. De admiraal verdroog bij de slag van Lowestoft op 13 juni 1665 en kreeg een zeemansgraf. In de Grote Kerk heeft hij een marmeren monument gekregen, waar hij staande op is afgebeeld. Had hij in een graf gelegen, dan was hij liggend afgebeeld.

ARIETA HARTMAN-VAN SPONSEN, DEN HAAG

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

April 2015, jaargang 18, nr. 175.

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost en de Rooms-Katholieke Stadsstichting Vliethaghe.

Contact:
redactie@kerkinden Haag.nl
Tel. 06 30 16 48 20
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Hoofdredacteur: Jan Goossens
Eindredacteur: Robert Reijns

Redactie: Margot C. Berends (tekstredacteur), Rob van Essen, Hans Hemmes, Bas Kromhout, Rienk Lanooy, Joline van Poppel, Claartje Vinkesteijn, Irna van der Welke, Marijke Witteman.

Redactionele medewerkers: Henk Baars (Stek), Jaap van den Berg (kerkdiensten), Jan Eijken, Paul Schott, Margriet Quarles van Ufford (PGG).

Overige medewerkers: Rogier Chang (fotografie), Eric van den Berg (website), Pieter van Schouwenburg (vormgeving).
Druk: Opmeer Drukkerij bv.

ADVERTENTIES:

WWW.KERKINDENHAAG.NL
E-MAIL: INFO@KERKINDENHAAG.NL
TEL. KANTOORUREN: 06 123 130 53.

Los postabonnement:
€ 19,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinden Haag.nl

Iconenwijding in Antonius Abtkerk

De Antonius Abtkerk in Scheveningen houdt deze maand een viering volgens de Byzantijnse ritus. Deze 'Goddelijke liturgie' kent mooie symbolische gebuiken, zoals het snijden van figuur-tjes uit eucharistisch brood. Na de viering worden er nieuwe iconen gewijd. Het Utrechts Byzantijns Koor verzorgt de liturgische gezangen.

ZONDAG 12 APRIL, 9:30 UUR.
ANTONIUS ABTKERK.

BIJBELS QRS 'GEDENK WAT AMALEK U GEDAAN HEEFT... VERGEET HET NIET!'

AAN DE RAND VAN DE VROEGERE JOODSE buurt in het centrum van Den Haag, op de hoek van de Gedempte Gracht en het Spui, hangt op de gevel van bioscoop Pathé een gedenkrelief. Het is een herinnering aan de deportatie van de Haagse joden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Onderaan staat een tekst uit het bijbelboek Deuteronomium: 'Gedenk wat Amalek u gedaan heeft... vergeet het niet'. Het monument wil hiermee de uitroeiing van de joden door de nazi's vergelijken met dat wat Amalek deed.

Wie was die Amalek en wat deed hij? Dat lezen we op meerdere plaatsen in de Bijbel. Bijvoorbeeld in Exodus 17, 8-14, waar wordt verteld dat het volk Israël - na de uittocht uit Egypte - in de Sinaïwoestijn werd aangevallen door Amalek en zijn leger. Mozes gaf toen aan Jozua opdracht tegen hem ten strijde te trekken. Uiteindelijk werd Amalek verslagen. Maar dat Israël nog vaak last

zou krijgen van Amalek blijkt uit wat God bij die gelegenheid zegt: 'Ik ga de herinnering aan Amalek van de aarde wegvagen. De Heer strijdt tegen Amalek, elke generatie opnieuw.' Overigens wordt over die aanval van Amalek verderop in de Bijbel nog vermeld hoe laf die was: 'Gedenk wat Amalek u gedaan heeft op uw tocht uit Egypte: hoe zij onderweg op u afkwamen, en toen u doodop was van vermoeienis, zonder enige vrees voor God alle zwakken in uw achterhoede afsneed en neermaiden. Vergeet het niet!' (Deuteronomium 25, 17-19)

Met die zwakken worden de vrouwen, kinderen en bejaarden bedoeld. Zij die geen verweer hadden. Die afslachting is voor ons al een gruwelijke gebeurtenis. Laat staan voor God. Dit staat volkomen haaks op zijn passie voor de bescherming van de kwetsbare mens. Wat hier is gebeurd mag nooit en te nimmer meer gebeuren. Daarom geeft God ook latere generaties opdracht om

Amalek te vernietigen, zoals bijvoorbeeld in 1 Samuel 15, 3: 'Ruk dus uit en sla de Amalekieten neer en wijd alles wat hun toebehoort aan de vernietiging; spaar hen niet, maar dood iedereen, mannen en vrouwen, kinderen en zuigelingen, runderen en schapen, kamelen en ezels.'

Heftig. Misschien begrijp je iets van deze tekst, wanneer je bij jezelf eens nagaat, waarover jij ooit woedend bent geweest. Ik noem bijvoorbeeld mishandeling of misbruik van kinderen. Dan roep je in je verontwaardiging zo iets als: 'Ze moesten de schoften die dat doen ophangen aan de hoogste boom.' Die emotie wordt door de schrijvers van deze tekst ook bij God veronder-

steld. Maar desondanks geloof ik dat die oproep tot wraak op Amalek, vooral een metafoer is. Die drukt Gods zorg uit voor hen die geen verweer hebben in de handen gewetenloze heersers. Heersers als Hitler. In hem, zegt dat monument aan de Gedempte Gracht, was Amalek weer eens opgestaan. Reden waarom die tekst over Amalek op dat monument staat. Om ons in te prenten: dit gewetenloze heidendom zou er niet mogen zijn. Dit nooit meer.

Lezing over dit onderwerp: donderdag 30 april, 20 uur. Antonius Abtkerk, Scheveningen.

JOHN BATIST

Martin Koster, predikant in de Bosbeskapel, en John Batist, emeritus pastoraal werker bij de Antonius Abt, schrijven om beurten een aflevering van deze theologische rubriek. De titel is een knipoog naar het befaamde boek Bijbels ABC van K.H. Miskotte.

Troubadour

TROUBADOUR MARTIJN BREEMAN ZINGT MAANDELIJKS EEN LIED, TE BELUISTEREN OP KERKINDENHAAG.NL.

Lentelied

*Ja, de zwaluw keert weer uit zuiden
en de zon heeft het zeer naar z'n zin
en de sneeuwkllokjes luiden
de sneeuwkllokjes luiden
de sneeuwkllokjes luiden
de lente in.*

*De leeuwerik bouwt al een nestje,
ik ben in mijn tuintje in touw,
al draag ik vandaag nog een vestje,
want anders dan vat ik nog kou.*

*Je hoort al de nachtegaal fluiten.
De vink heeft hetzelfde idee.
En tonen de meisjes hun kuitzen,
fluit ik met de vogeltjes mee.*

*Ja, de zwaluw keert weer uit zuiden
en de zon heeft het zeer naar z'n zin
en de sneeuwkllokjes luiden
de sneeuwkllokjes luiden
de sneeuwkllokjes luiden
de lente in.*

*De meisjes met bloedrode konen
die lachen naar iedere man.
De lucht zit weer vol feromonen,
ik word er zo draaierig van.*

*'t Is feest bij de bloemen en bijen.
De liefde is pril in april.
En mensen en dieren die vrijen
alleen in mijn bed is het stil.*

*Ja, de zwaluw keert weer uit zuiden
en de zon heeft het zeer naar z'n zin
en de sneeuwkllokjes luiden
de sneeuwkllokjes luiden
de sneeuwkllokjes luiden
de lente in.*

Nacht van de Hoop
in Grote Kerk

De 'Nacht van de Hoop', een eigentijdse paaswake, vindt dit jaar plaats in de Grote Kerk. Twintigers en dertigers zijn uitgenodigd om te ontdekken wat 'thuisgevoel' kan betekenen. De Nacht wordt gevuld met het delen van verhalen, stilte, muziek van singer-songwriters, en verscheidene activiteiten die in het teken staan van het bouwen aan een nieuw begin. De organisatie is in handen van het Haags studentenpastoraat en StekJong.

ZATERDAG 4 APRIL. VOORPROGRAMMA 22 UUR, NACHTPROGRAMMA OM MIDDERNACHT, ONTBIJT 6:15 UUR. KOSTEN: €5 - €15, NAAR VERMOGEN. NACHTVANDEHOOP.NL

Wieteke van Dort en Transcendente Meditatie

'Spiritueel op z'n boerenfluitjes'

Wieteke van Dort is zangeres, cabaretière, actrice en ze schildert. In haar huis in het Benoordenhout vertelt ze hoe Transcendente Meditatie haar leven verrijkt heeft. Afleidende gedachtes laat je 'als een belletje van de bodem van de zee naar boven dwarrelen'.

EEN HALF JAAR NADAT WIETEKE VAN DORT MET TRANSCENDENTE MEDITATIE gestart was, begon het haar op te vallen: 'Ik werd een ander mens. Voordien was ik altijd bijzonder nerveus voor een optreden. Mijn man moest dan mijn hand vasthouden en me kalmeren. Na een half jaar was dat weg. En na een jaar merkte ik dat ik dat ik mijn teksten sneller leerde.'

Ze praat er vrij nuchter over. Wat is Transcendente Meditatie? 'Nou, je gaat op les. Daar leer je over de achtergronden. Na een tijdje word je geïniteerd. Ik moest toen bloemen, een zakdoek en een witte kaars meenemen. Je krijgt van je leraar een eigen mantra, één woord, dat voor jou genezend is. Een geheim woord.'

'Adeo, ik sal u vertellen over de oorlog'

En dan? 'Dat zeg je in je hoofd op. En als je opeens denkt: hé, ik moet aardappelen kopen straks, dan laat je die gedachte als een belletje van de bodem van de zee naar boven dwarrelen. Daarna pak je die mantra weer op. Dat is alles. Soms heb je rumoerige meditaties, dan denk je aan van alles en nog wat. Maar soms ben je opeens weg. Weg van de wereld. Als je op je klokje kijkt ben je zomaar een kwartier of twintig minuten verder.'

En waar mediteert Wieteke van Dort? 'Oh, gewoon zittend in bed. Of in de trein, als ik daar net ben rond zes uur.'

Wereldvrede

De clou van Transcendente Meditatie is dat je dat op twee tijdstippen doet – 's ochtends en 's avonds – terwijl over de hele wereld anderen ook met die meditatie bezig zijn. 'Je maakt contact met een overkoepelend veld. Met... zoiets als God. Als je met zovelen tegelijk mediteert, help je de wereldvrede. Daar zijn wetenschappelijke onderzoeken naar gedaan. Het helpt!' Wieteke vertelt dat de resultaten vaak zijn opgestuurd naar allerlei regeringen. 'Maar ze gooien ze in de prullenbak.'

Haar voorstel is om in leegstaande kazernes en onbewoonde bejaardentehuizen beroepsmediteerders onder te brengen. 'Het is denk ik de enige oplossing, want het wordt toch anders een zootje, zo? Maharishi, de grondlegger van de Transcendente Meditatie-techniek, stelde dat als één procent van de wereldbevolking mediteert, er wereldvrede is. Je moet dus eigenlijk een leger van mediteerders hebben. Dan is het klaar!'

Lichtbundel

Wieteke ervaart een innerlijke rust, als ze gemediteerd heeft. Andersom, als ze zich eens verslapen heeft en zonder meditatie de deur uit rent, gaan er dingen verkeerd. 'Mét meditatie loopt alles synchroon. Ik merk dan dat alles wat me overkomt een reden heeft. Ik mis bijvoorbeeld de trein en pak de volgende, en er zit een Molukse meneer tegenover me die zegt: "Adeo,

Wieteke van Dort: 'Ik communiceer al mijn leven lang met engelen.'

ik sal u vertellen over de oorlog.' Ik moest daar kennelijk zitten.'

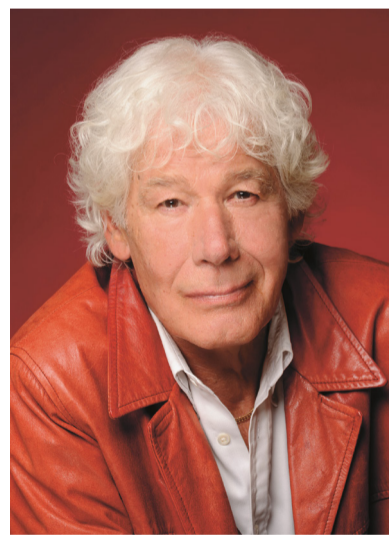
Nog een voorbeeld: 'Ik kon eens niet in het station komen, alles was afgezet, politie, linten. Ik dacht: wat moet ik doen? Ik communiceer al mijn leven lang met engelen. En nu hoorde ik mijn engel zeggen: stuur licht, dan kunnen wij dat versterken. Ik vroeg: hoe? Doe maar alsof je een vuurtoren

'Doe maar alsof je een vuurtoren bent'

bent. Dus ik visualiseer vanaf mijn hart een sterke lichtbundel over dat terrein. Ik zei: is het genoeg? Nee, het was nog niet genoeg.' Wieteke grinnikt en zegt: 'Leuk hè? Na tien minuten was het over, toen kon ik erdoor. Het bleek dat er iemand was die zich met benzine overgoten had, hij mocht zijn kinderen niet zien. Ik denk dan: ik heb hier een taak gehad.'

Ze glimlacht: 'Op m'n boerenfluitjes probeer ik maar zo spiritueel mogelijk te leven.'

MARGOT C. BERENDS

Paul van Vliet over
zijn oorlogsjaren

De bekende cabaretier Paul van Vliet (80) maakte als Haagse jongen de oorlog en de jaren van de wederopbouw mee. Hij komt zeventig jaar na de bevrijding vertellen over deze tijd, die een stempel op zijn leven zette.

WOENSDAG 29 APRIL, 20 UUR,
€ 5. MARANATHAKERK.

Herdenking Jom Hasjoa zeventig jaar na WO II

Zeventig jaar na de bevrijding van Auschwitz houdt de Haagse Gemeenschap van Kerken de dertigste samenkomst ter herdenking van de slachtoffers van de vernietiging van joden, roma en sinti in de Tweede Wereldoorlog. Burgemeester Jozias van Aartsen houdt een toespraak. Hanneke Gelderblom-Lankhout leest de kroniek. Leerlingen van het Koninklijk Conservatorium treden op als koor. Ook leerlingen van Gymnasium Sorghvliet en de Prinses Marijkeschool leveren een bijdrage. Na afloop worden er bloemen gelegd bij het Joods Kindermonument op het Rabbijn Maarsenplein.

ZONDAG 19 APRIL, 16 UUR. KLOOSTERKERK.

GASTCOLUMN ACHTER HET HUIS, STEMMEN UIT DE OORLOG

EENKELE JAREN GELEDEN VOND IK TUSSEN de postzegelverzameling van mijn in 1983 overleden vader een aantal geopende lege enveloppen met aan de achterzijde de stempels 'Geöffnet, Sicherheitsdienst', gericht aan verschillende personen die waren ondergedoken op diverse adressen in de Haagse Acaciastraat. Ook mijn dertigjarige tante, haar man en twee kinderen van 1 en 7 waren daarbij. Oktober 1944 en februari 1945 kwamen zij in om Auschwitz en Dachau. Mijn vader was ondergedoken aan de overkant van de straat. Hij ontkwam, maar heeft nooit met mij over die tijd willen spreken. Daarom besloot ik zelf stem te geven aan de betrokkenen. Het is een novelle geworden: *Achter het huis, stemmen uit de oorlog*. In dit boekje laat ik het Haagse huis spreken en de bewoners die hen verborgen. Maar ook de

ouderling en zijn vrouw die onderdak boden, een verrader en de broer van de slachtoffers komen aan het woord. En natuurlijk de vader en de moeder: 'Ik ben de moeder. Waar ik bang voor ben is gebeurd. Ik heb het koud op deze vrachtwagen. Tom en Saar staan huilend tegen mij aan. Waar we heengaan weet ik niet, wat ze met ons gaan doen ook niet. Ik probeer sterk te zijn, maar ik ben versteend en voel overal pijn. Ik ben moeder en ik kijk naar de lucht, zie meeuwen overvliegen, die hun jongen vliegjes geven. Ik voel woede en tranen over hen. Zij zullen altijd vrij zijn.'

Tijdens het schrijven voelde ik woede en verdriet, maar ook een kracht die vrede mobiliseert en mensen bewust wil maken dat zij kunnen kiezen voor samen-leven. Daarom heb ik 35 jaar geleden ervoor gekozen

predikant te worden. In de uittocht- en ballingschapsverhalen uit het Oude Testament en in het leven van Jezus uit het Nieuwe Testament herkende ik toen al het verzet tegen machtswellust en discriminatie. Die verhalen moeten worden doorverteld, ze moeten de kern van je geloof bepalen. Hitler en de farao, Hitler en Nebukadnessar, Hitler en (vul de namen van machthebbers vandaag in) zijn dezelfde. Er is niets nieuws onder de zon. Vorige maand vond ik in een verhuisdoos een schoolschrift van mijn omgebrachte tante. In tienerhandschrift staat op het etiket 'Duitsche woordjes'. Enkele pagina's zijn eruit gescheurd en ze heeft de lege bladzijden gebruikt voor haar postzegelverzameling. Had ze geweten wat er vijftien jaar later

met haar zou gebeuren? Ik wist niet wat ik zag. Zo kunnen ook gruwelijke verhalen uit het verleden je bewust en alert maken om het in de toekomst anders te doen.

Met deze uitgave wil ik dit verhaal doorgeven, opdat ieder mens juist in deze tijd van geweld en discriminatie alert blijft en leert van het verleden, met het oog op de toekomst.

RONALD DA COSTA,
EMERITUS-PREDIKANT TE
OEGSTGEEST

HET BOEKJE (33 BLZ.) IS VANAF 20 APRIL VERKRIJGBAAR IN BOEKHANDELS OF VIA R.E.DACOSTA@LIVE.NL (€ 8,50).